

Maria Radziszewska
ORCID: 0000-0003-0572-7631
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Historyk wychowania Mieczysław Iwanicki (1928–2005) i jego aktywność w olsztyńskim środowisku akademickim

Historian of Education Mieczysław Iwanicki
(1928–2005) and His Activity in the Academic
Community of Olsztyn

ABSTRACT

Mieczysław Iwanicki is one of the most professionally dedicated research educators in the field of the history of upbringing. Taking up employment at the Pedagogical University in Olsztyn in 1980 as a Dean of the Faculty of Education and Head of the Department of History and Theory of Upbringing, he had long experience of professional work in primary, secondary and teacher training institutions.

The aim of the article is to present a profile of Mieczysław Iwanicki and his contribution to the development of the academic environment of Olsztyn historians of upbringing in the years 1980–1990.

Qualitative analysis of source material and studies of the literature on the research subject was used to present the research issues. It was found that Iwanicki contributed to the creation of organizational

KEYWORDS

Mieczysław Iwanicki,
institutionalization
of the history of
education, research
and teaching
history of education,
pedagogical university,
Olsztyn

SŁOWA KLUCZOWE

Mieczysław Iwanicki,
instytucjonalizacja
historii wychowania,
badania i nauczanie
historii wychowania,
wyższa szkoła
pedagogiczna, Olsztyn

SPI Vol. 25, 2022/2
e-ISSN 2450-5366

DOI: 10.12775/SPI.2022.2.006
Nadesłano: 29.03.2022
Zaakceptowano: 29.04.2022

structures for the development of scientific reflection on the history of education and upbringing as an independent academic unit by securing the continuity of the teaching process as well as staff and scientific development. One must be aware that the work of Iwanicki shaped the academic team of researchers in the field the history of education in Olsztyn, whose contribution to this pedagogical discipline has been substantial.

ABSTRAKT

Mieczysław Iwanicki należał do pedagogów oddających się profesjonalnie badaniom z zakresu historii wychowania. Podejmując w 1980 roku zatrudnienie w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Olsztynie w charakterze dziekana Wydziału Pedagogicznego i kierownika Zakładu Historii i Teorii Wychowania, miał za sobą lata pracy zawodowej w szkolnictwie podstawowym, średnim i w zakładach kształcenia nauczycieli.

Celem artykułu jest próba zaprezentowania sylwetki historyka wychowania Mieczysława Iwanickiego oraz wskazanie, jakie formy działalności Iwanickiego przyczyniły się do rozwoju środowiska olsztyńskich historyków wychowania w latach 1980–1990 w uczelni kształcącej nauczycieli.

W celu przedstawienia problematyki badawczej zastosowano jakościową analizę materiału źródłowego oraz studia nad literaturą przedmiotu badań. Ustalono, że Iwanicki w czasie pracy w WSP w Olsztynie poprzez zabezpieczenie ciągłości procesu dydaktycznego i rozwoju kadrowego oraz naukowego przyczynił się do stworzenia organizacyjnych struktur dla rozwoju refleksji naukowej nad historią oświaty i wychowania w ramach samodzielnej jednostki naukowej. Trzeba zdawać sobie sprawę, że dzieło Iwanickiego ukształtowało olsztyński akademicki zespół badaczy historii wychowania, którzy wnieśli liczący się wkład do tej subdyscypliny pedagogicznej.

Wprowadzenie

Postać lwowianina Mieczysława Iwanickiego jako pedagoga i historyka wychowania stała się przedmiotem niniejszego projektu, który wpisuje się w nurt badań biograficznych w pedagogice, a tym samym w historii wychowania. Przywołano tu biografię Iwanickiego, osoby zasłużonej dla rozwoju historii wychowania w drugiej połowie

XX wieku. W tym okresie Iwanicki na Opolszczyźnie podjął pracę w zawodzie nauczycielskim, następnie w Gdańsku rozpoczął studia pedagogiczne, gdzie zainteresował się badaniami historyczno-oświatowymi. Dociekania badawcze w tym kierunku będą mu towarzyszyć w pracy naukowej w różnych uczelniach – siedleckiej, olsztyńskiej, warszawskiej. Szczególnie istotny w biografii Iwanickiego jest jego olsztyński okres, w którym to zaznaczył się nie tylko jego wpływ na zespół pracowników, ale jego twórcze zaangażowanie na rzecz kształtowania naukowego oblicza historii wychowania jako subdyscypliny pedagogicznej w olsztyńskim środowisku akademickim.

W dotychczasowej historiografii sylwetka Iwanickiego nie została poddana głębszym analizom badawczym. Autorka ma zamiar wypełnić tę lukę poprzez prezentację życia i działalności Iwanickiego ze szczególnym uwzględnieniem różnych form jego aktywności w rozwoju historii wychowania w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Olsztynie na podstawie dostępnego materiału źródłowego gromadzonego od wielu lat.

Życie i działalność Mieczysława Iwanickiego

Mieczysław Iwanicki urodził się 14 marca 1928 roku we Lwowie, gdzie już od 1924 roku w ramach pierwszej na ziemiach polskich Katedry Historii Oświaty i Szkolnictwa Uniwersytetu Jana Kazimierza rozwijano pod kierunkiem Stanisława Łempickiego badania naukowe i nauczanie w zakresie historii wychowania (Szulakiewicz 2012). Był synem rzemieślnika Michała Iwanickiego i gospodyni domowej Stanisławy z domu Pluskwa (AiM UWM, sygn. 557/54, k. 3).

Lata edukacji oraz zdobywania tytułu i stopni naukowych

Edukację rozpoczął Iwanicki w jednej z lwowskich szkół powszechnych w 1935 roku, ale jej nie ukończył z powodu działań wojennych. Podjął wówczas naukę zawodu, terminował u mistrza Kazimierza Petru w warsztacie blacharskim. W 1945 roku repatriował się z rodziną na Śląsk, kształcił się w gimnazjum w Koźlu oraz liceum pedagogicznym w Raciborzu (AiM UWM, sygn. 557/54, k. 3).

W latach 60. XX wieku Iwanicki związał się z Wydziałem Humanistycznym Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Gdańsku. Tam, jak sam wspomina, zaczęły się krystalizować jego zainteresowania naukowe: „uczelnia w swoich badaniach podjęła problematykę historyczną z zakresu niemcoznawstwa. Rozpocząłem wówczas działalność badawczą pod kierunkiem prof. dr Kazimierza Kubika i prof. dr hab. Klemensa Trzebiatowskiego. Najpierw w ramach prac seminaryjnej i magisterskiej, a następnie doktorskiej” (AiM UWM, sygn. 557/54, k. 4). Gdański ośrodek, poza działalnością dydaktyczną (Grzybowski 2008; Szulakiewicz 2006: 197), specjalizował się, w ramach ówczesnej Katedry Historii Oświaty i Wychowania, w badaniach z zakresu szkolnictwa odnoszącego się do czasów Wolnego Gdańska i Prus (Mokrzecki 1998: 517). Również Iwanicki uczynił przedmiotem zainteresowania wspomniane zagadnienia. W 1965 roku ukończył WSP w Gdańsku, uzyskując tytuł magistra pedagogiki.

Doktoryzował się w Instytucie Pedagogiki i Psychologii Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Gdańskiego na podstawie dysertacji pt. „Polityka oświatowa w szkolnictwie niemieckim na Pomorzu Gdańskim i w Wielkopolsce w okresie międzywojennym” (15.07.1971). Iwanicki był jednym z grona 21 wypromowanych doktorów prof. K. Kubika (Wróblewska 1998: 135–137), wówczas pełniącego funkcję kierownika Zakładu Historii Nauki, Oświaty i Wychowania. Praca pt. „Polityka oświatowa w szkolnictwie mniejszości narodowej ukraińskiej i niemieckiej w Polsce w latach 1918–1939” stała się podstawą do wszczęcia postępowania na stopień naukowy doktora habilitowanego. 29 lutego 1980 roku złożył kolokwium habilitacyjne na Wydziale Humanistycznym Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie (AiM UWM, sygn. 557/54, k. 5). Rada Wydziału podjęła uchwałę o nadaniu stopnia doktora habilitowanego nauk humanistycznych, ale jak zaświadcza dziekan Zbigniew Białek, „Uchwała nie jest ostateczna, podlega bowiem zatwierdzeniu przez Centralną Komisję Kwalifikacyjną do spraw Kadr Naukowych przy Prezesie Rady Ministrów” (AiM UWM, sygn. 557/54, k. 12). Wynik CKK nie był pomyślny, zatem Iwanicki po raz kolejny wszczął postępowanie awansowe. Tym razem analizą ogólnego dorobku naukowego i przedłożonej rozprawy habilitacyjnej pt. „Społeczna działalność pozaszkolna nauczycieli szkół powszechnych w Polsce w latach 1918–1939” zajął się Wydział Pedagogiczny Uniwersytetu Warszawskiego.

22 maja 1984 roku Uchwałą Rady Wydziału Pedagogicznego UW Iwanicki uzyskał stopień naukowy doktora habilitowanego nauk humanistycznych w zakresie historii wychowania. Dyplom został wystawiony przez rektora prof. dra hab. Kazimierza Dobrowolskiego i dziekana prof. dr hab. Annę Przeclawską 16 stycznia 1985 roku (AiM UWM, sygn. 557/54, k. 36).

Lata pracy nauczycielskiej

Rok 1947 był dla Iwanickiego początkiem jego życia społeczno-politycznego oraz zawodowego. Włączył się w organizację szkolnictwa powszechnego na Opolszczyźnie. Podjął się pełnienia obowiązków kierownika szkoły powszechnej w Gierałtowicach, następnie przeniósł się do szkoły podstawowej w Gołuszowicach (1950–1951). Przez kolejny rok pracował jako kierownik Powiatowego Ośrodka Doskonalenia Kadr Oświatowych w Głubczycach, podlegającego Wydziałowi Oświaty Powiatowej Rady Narodowej w Głubczycach, zaś kolejne trzy lata był zastępcą kierownika Wydziału Propagandy Powiatowego Komitetu PZPR w Głubczycach. W latach 1954–1956 kierował Zakładem Wychowawczym w Piotrowicach. Pracę nauczycielską kontynuował w Technikum Rolniczym w Głubczycach (1956–1959). Po przeprowadzce do województwa warszawskiego i zamieszkaniu w Radości, podjął obowiązki kierownika szkoły podstawowej w Michalinie w gminie Józefów (1959–1964), a następnie zastępcy dyrektora w Liceum Ogólnokształcącym nr XXV w Warszawie (1964–1966). W 1966 roku na trzy lata przeszedł do pracy w zakładzie kształcenia nauczycieli w Studium Nauczycielskim w Ciechanowie. Równocześnie sprawował funkcję dyrektora Zakładu Wychowawczego nr 13 w Warszawie (1967–1969). Do roku 1972 pracował w charakterze nauczyciela w Technikum i Policealnym Studium Architektoniczno-Budowlanym w Warszawie (AiM UWM, sygn. 557/54, k. 2–3).

Lata pracy akademickiej

Pracę akademicką Iwanicki rozpoczął w 1972 roku na stanowisku adiunkta w Wyższej Szkole Nauczycielskiej w Siedlcach. Następnie pracował jako docent kontraktowy w Wyższej Szkole Pedagogicznej

w Siedlcach, gdzie otrzymał nominację na pierwszego kierownika Pracowni Historii Wychowania i Oświaty. W 1977 roku, na skutek zmian organizacyjnych spowodowanych przekształceniem WSP w Wyższą Szkołę Rolniczo-Pedagogiczną, został kierownikiem Zakładu Nauczania Początkowego w ramach Wydziału Pedagogiki i Kultury Wsi WSR-P w Siedlcach (Gryciuk 1989: 61–63).

1 października 1980 roku Iwanicki został zatrudniony w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Olsztynie na stanowisku docenta kontraktowego (AiM UWM, sygn. 557/54, k. 35). Przeniesienie służbowe wiązało się z objęciem funkcji dziekana Wydziału Pedagogicznego, którą sprawował w dwóch kadencjach w latach 1980–1984, a także z kierowaniem Zakładem Historii i Teorii Wychowania (Zienkiewicz, Brzeska-Smerek, Konieczna, Świątkowski 1989: 36). Po uzyskaniu habilitacji 1 października 1985 roku otrzymał mianowanie przez ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego na stanowisko docenta w WSR-P w Siedlcach (AiM UWM, sygn. 557/54, k. 84). Przez kolejne lata pracował na dwóch etatach w Siedlcach i w Olsztynie. Zanim Iwanicki zdecydował się na stałe powrócić do Siedlec, korespondencję w sprawie dalszego jego zatrudnienia prowadzili rektorzy wspomnianych uczelni – prof. dr hab. Stanisław Kawula z WSP w Olsztynie („Bardzo pożyteczne dla Wydziału byłoby przejście doc. dr. hab. M. Iwanickiego na pierwszy – podstawowy etat w WSP w Olsztynie” (AiM UWM, sygn. 557/54, k. 46) i prof. dr hab. Jan Trętowski z WSR-P w Siedlcach (AiM UWM, sygn. 557/54, k. 108). Ostatecznie Iwanicki zdecydował się na angaż w siedleckiej uczelni. W 1991 roku objął funkcję kierownika Katedry Historii i Teorii Wychowania w nowo powołanym Instytucie Pedagogiki Wydziału Humanistycznego WSR-P w Siedlcach, był również kierownikiem tego Instytutu (Bobryk, Bobryk, Cholewka i in. 2014: 20). Na przełomie wieków XX i XXI był też zatrudniony na stanowisku profesora na Wydziale Pedagogicznym w Wyższej Szkole Pedagogicznej Związku Nauczycielstwa Polskiego w Warszawie oraz na Wydziale Nauk o Wychowaniu w Wyższej Szkole Pedagogicznej Towarzystwa Wiedzy Powszechniej w Warszawie (por. https://nauka-polska.pl/#/profile/scientist?id=70713&_k=rsf73x [dostęp: 08.03.2022]).

Działalność społeczna i twórczość naukowa

Iwanicki uczestniczył w życiu społeczno-politycznym (ZWM, PPR, PZPR) i oświatowym od momentu rozpoczęcia pracy zawodowej. Angażował się na rzecz rozwoju ZNP. Popularyzował wiedzę w różnych oddziałach TWP (np. jako prezes oddziału siedleckiego w latach 1975–1980). Prowadził kursy repolonizacyjne wśród ludności autochtonicznej na Opolszczyźnie oraz kursy w zakresie nauczania początkowego (analfabetów) dla repatriantów (AiM UW, sygn. 557/54, k. 22, 37). Brał aktywny udział w obchodach 200 rocznicy Komisji Edukacji Narodowej (Kula, Pękowska 2014: 455). Za całokształt swej działalności został wyróżniony wieloma odznakami społecznymi oraz państwowymi, m.in.: Medalem im. dr. Henryka Jordana, Złotym Krzyżem Zasługi (1972), Srebrnym Krzyżem J. Krasickiego (1977), Orderem Odrodzenia Polski – Krzyż Kawalerski (1977), Medalem Komisji Edukacji Narodowej (1976), honorową odznaką „Za Zasługi dla WSP” (1989) (Zienkiewicz, Brzeska-Smerek, Konieczna, Świątkowski 1989: 138), Medalem za Zasługi dla Siedleckiej Uczelni (2001) (por. <https://www.uph.edu.pl/universytet/o-universytecie/historia-uczelni?view=article&id=4788:medale-uph&catid=81:o-uczelni> [dostęp: 10.03.2022]).

W kręgu zainteresowań naukowych Iwanickiego – realizowanych głównie w ośrodkach gdańskim, siedleckim i olsztyńskim – znajdowały się: szkolnictwo mniejszości narodowych i polityka oświatowa szkolnictwa mniejszości, szkolnictwo regionu, prekursorzy polskiej pedeutologii (m.in. Grzegorz Piramowicz), ideał wychowania w II RP. Jego dorobek obejmuje m.in. monografie: *Oświata i szkolnictwo ukraińskie w Polsce w latach 1918–1939* (Siedlce 1975), *Szkolnictwo siedleckie w latach 1740–1977* (Siedlce 1977), *Polityka oświatowa w szkolnictwie niemieckim w Polsce w latach 1918–1939* (Warszawa 1978), *Spoleczna działalność pozaszkolna nauczycieli szkół powszechnych w Polsce w latach 1918–1939* (Olsztyn 1984), *O ideowo-wychowawczym oddziaływaniu sanacji na młodzież szkolną i akademicką* (Siedlce 1986), *Ukraińcy, Białorusini, Litwini i Niemcy w Polsce w latach 1918–1990* (Siedlce 1991), *Wychowanie narodowościowo-obywatelskie. Zarys problematyki* (Siedlce 1992) oraz książki pod redakcją, np.: *W dwusetną rocznicę powstania Komisji Edukacji Narodowej* (Siedlce 1976). Jest też autorem opracowań naukowych na łamach czasopism:

„Ruch Pedagogiczny”, „Chowanna”, „Dzieje Najnowsze”. Brał również aktywny udział w kształceniu młodej kadry naukowej, pełniąc rolę promotora prac magisterskich i doktorskich. Ponadto przygotowywał recenzje na stopnie naukowe (AiM UWM, sygn. 557/54, k. 8–9, 44–46).

Mieczysław Iwanicki zmarł w Warszawie we wrześniu 2005 roku.

Zaangażowanie Mieczysława Iwanickiego w rozwój olsztyńskiej historii wychowania

Stworzenie warunków do rozwoju naukowej refleksji nad historią wychowania w olsztyńskim środowisku akademickim było ściśle związane z powstaniem struktur szkolnictwa wyższego w grodzie nad Łyną. Biorąc pod uwagę bohatera niniejszego opracowania, należy się zatrzymać nad zakładem kształcenia nauczycieli, w którym pracował Iwanicki i zwrócić uwagę na działalność w zakresie kształtowania zarówno naukowego, jak i dydaktycznego wizerunku historii wychowania.

Jedenaście lat przed angażem Iwanickiego w Olsztynie, w 1969 roku powstała Wyższa Szkoła Nauczycielska w celu kształcenia nauczycieli szkół podstawowych dla potrzeb regionu. Już wtedy w strukturze WSN zorganizowano Wydział Pedagogiczny z Zakładem Pedagogiki pod kierunkiem dr. Andrzeja Rutkowskiego. Zakład przede wszystkim zajmował się realizacją procesu dydaktycznego, w tym również prowadzeniem zajęć z zakresu historii oświaty i wychowania. Z analizy dokumentów wynika, że zajęcia z historii wychowania były realizowane przez różnych specjalistów, zarówno będących na etacie WSN (np. mgr Andrzej de Tchorzewski, mgr T. Wiśniewski, mgr Eugeniusz Smołuca), jak i wykładowców z innych uczelni – np. Bolesław Pleśniarski z UMK (Górniewicz, Pulińska, Radziszewska 2018: 126).

W 1974 roku, wyniku przekształcenia WSN w WSP, nadal nie było samodzielnej jednostki naukowej zajmującej się historią wychowania. Nauczaniem historii oświaty i wychowania zajmowali się pracownicy skupieni w różnych jednostkach naukowych, głównie w Zakładzie Pedagogiki (doc. dr Pleśniarski, mgr Henryk Cirut) czy w Zakładzie Teorii Organizacji i Socjologii Oświaty (dr Kazimierz Borzęcki,

mgr Janina Sempioł). Dopiero za sprawą powołania z WSP w Słupsku doc. dr. Henryka F. Krzyżewskiego-Budnego na funkcję dziekana Wydziału Pedagogicznego WSP w Olsztynie został stworzony w roku akademickim 1976/1977 Zakład Historii i Teorii Wychowania, wieńczący dzieło instytucjonalizacji historii oświaty i wychowania w olsztyńskiej uczelni kształcącej studentów na poziomie magisterskich studiów wyższych. Krzyżewski-Budny objął kierownictwo dziewięcioosobowym Zakładem, który głównie skupiał się na prowadzeniu zajęć dydaktycznych z historii wychowania na pięciu kierunkach studiów pedagogicznych. Podejmowano też historyczno-oświatowe regionalne badania pedeutologiczne (Pulińska, Radziszewska 2019: 29–50).

W 1980 roku kierownictwo Zakładu Historii i Teorii Wychowania przejął doc. dr Iwanicki. Organizował i prowadził zajęcia dydaktyczne z historii wychowania na następujących kierunkach kształcenia: nauczanie początkowe, wychowanie przedszkolne, pedagogika opiekuńczo-wychowawcza, pedagogika kulturalno-oświatowa (Górniewicz, Pulińska, Radziszewska 2018: 150). Jako dziekan Wydziału Pedagogiki WSP, we wrześniu 1982 roku doprowadził też do zmian organizacyjnych w strukturze Wydziału, dzieląc Zakład Historii i Teorii Wychowania na dwie samodzielne jednostki. W ten sposób wyodrębnił się Zakład Teorii Wychowania oraz Zakład Historii Wychowania, Oświaty i Kultury (posługiwano się też nazwą Zakład Historii Oświaty, Kultury i Wychowania) (AiM UWM, sygn. 557/54, k. 67). W 1985 roku Zakład tworzyli: kierownik doc. dr hab. Iwanicki, adiunkci: dr Łucja Kabzińska, dr Sempioł, dr Romana Żarek, starsi asystenci: mgr Adam Bednarski, mgr Henryk Cirut, mgr Teresa Jaroszuk, mgr Konrad Lenkiewicz, mgr Piotr Piaszczyński, mgr Sławomir Stelmaczonek i asystent mgr Irena Morajko (Gawinek, Parkasiewicz 1985: 34).

Kadra kierowanego przez Iwanickiego Zakładu realizowała zajęcia dydaktyczne z historii wychowania na dwóch pierwszych semestrach studiów pedagogicznych w formie wykładów i ćwiczeń, zarówno na studiach dziennych, jak i na zaocznych (kierunek nauczanie początkowe). Podobnie jak specjaliści z zakresu historii wychowania z innych ośrodków, kadra borykała się z brakiem pomocy dydaktycznych (Szybiak 1989: 209). Iwanicki, chcąc poprawić ten stan rzeczy, jako kierownik wnioskował o zakup m.in. atlasów historycznych,

przeźroczy i mikrofilmów. Wspomniane pomoce dydaktyczne miały poszerzać metodę werbalną stosowaną w nauczaniu historii wychowania. Iwanicki podejmował też próby przywrócenia z Zakładu Pedagogiki do mającego powstać Zakładu Historii Wychowania przedmiotu pedagogika porównawcza, który określał jako naturalną kontynuację programowej historii wychowania. Ponadto uzasadniał, że „We wszystkich Zakładach Historii Wychowania w całej Polsce przedmiot ten jest jednym z dwóch obok historii wychowania” i – jego zdaniem – te dwa przedmioty gwarantowały możliwość rozwoju i utrzymania Zakładu jako jednostki samodzielnej (AiM UWM, sygn. 557/54, k. 98). Argumenty Iwanickiego spotkały się z aprobatą władz Wydziału. W 1987 roku nastąpiła zmiana w nazwie jednostki, a Iwanicki otrzymał powołanie na kierownika Zakładu Historii Wychowania (AiM UWM, sygn. 557/54, k. 43), co oznaczało, że było to pierwsze w dziejach akademickiego środowiska olsztyńskiego powołanie samodzielnego pracownika naukowego specjalizującego się z zakresu historii wychowania na funkcję kierownika formalnej jednostki naukowej związanej z historią oświaty i wychowania. Zakład Historii Wychowania stał się nie tylko formalną, ale i oddającą rzeczywisty charakter badań naukowych i treści dydaktycznych jednostką. Po odejściu Iwanickiego z Olsztyna, kierownikiem Zakładu została dr Maria J. Żmichowska. W 1999 roku Zakład Historii Wychowania wszedł w struktury Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie (Gąsiorowski, Kicowska 2000: 61–62; Radziszewska 2019: 76; Meissner, Ślęczka 2021: 73–74).

W ciągu dziesięciu lat kierowania Iwanickiego jednostkami naukowymi w Olsztynie widoczna była jego aktywność w kształtowaniu naukowo-badawczego oblicza historii wychowania. W przeciągu dekady zmieniały się grupy problemów badawczych. Początkowo dotyczyły zakresu historii wychowania, teorii wychowania i kulturoznawstwa. Ze względu na rozwój ilościowy kadry w Zakładzie Historii Oświaty, Kultury i Wychowania zarówno proces dydaktyczny, jak i badania naukowe koncentrowały się wokół następujących dyscyplin i zagadnień pedagogicznych: historii wychowania, teorii wychowania, metodologii badań pedagogicznych, metodyki wychowania ZHP, literatury dla dzieci i młodzieży, kultury żywego słowa, wybranych dziedzin kultury (film, plastyka, taniec, muzyka, teatr), metodyki pracy kulturalno-oświatowej, diagnostyki potrzeb kulturalnych,

problemów uczestnictwa w kulturze, kultury współczesnej, polityki kulturalnej PRL (Zienkiewicz, Brzeska-Smerek, Konieczna, Świątkowski 1989: 94). Wyszczególnione tu problemy badawcze były przedmiotem analiz prowadzonych zarówno przez specjalistów z zakresu historii wychowania, jak również przez na stałe lub dorywczo zatrudnianych w Zakładzie dydaktyków przedmiotowych.

Od początku działalności Iwanickiego w olsztyńskim środowisku akademickim rozszerzała i pogłębiała się problematyka badań historyczno-oświatowych. W 1980 roku w badaniach prowadzonych przez pracowników Zakładu Historii i Teorii Wychowania skupiano się głównie na podejmowaniu zagadnień z historii oświaty i szkolnictwa, dotyczących szkolnictwa i oświaty rolniczej na Pomorzu Zachodnim oraz na Warmii i Mazurach (1945–1975), stanu oświaty i kultury, sportu i turystyki na Warmii i Mazurach w okresie reformowania systemu edukacji narodowej w myśl uchwały sejmowej z 13 października 1973 roku (Uchwała 1973) oraz pracy wychowawczej w ZHP. W ramach Zakładu Historii Oświaty, Kultury i Wychowania, kontynuując wspomniany nurt badań historyczno-oświatowych, zajmowano się zagadnieniami z zakresu najnowszej historii wychowania, oświaty, szkolnictwa i kultury na Warmii i Mazurach w okresie międzywojennym oraz szkolnictwa mniejszości narodowych.

Wśród pracowników Zakładu Historii Wychowania kierowanego przez Iwanickiego można było zauważyć zróżnicowanie badań historyczno-pedagogicznych. Prowadzono badania historii szkół i instytucji oraz badania historii myśli pedagogicznej. Plan badań naukowych Zakładu obejmował następujące tematy:

1. Rozwój pedagogiki i jej szczegółowych dyscyplin w Królestwie Polskim na przełomie XIX i XX wieku.
2. Działalność społeczna i kulturalno-oświatowa Towarzystwa Szkoły Ludowej w latach 1891–1939.
3. Problemy moralności w twórczości Antona S. Makarenki.
4. Kontakty pedagogiczne polsko-węgierskie w latach 1918–1988.
5. Kształcenie nauczycieli na uniwersytetach polskich w latach 1918–1988 (Zienkiewicz, Brzeska-Smerek, Konieczna, Świątkowski 1989: 42, 95).

Ważne dla rozwoju dyscypliny było prowadzenie badań historyczno-oświatowych finansowanych z dotacji budżetowych w ramach programów centralnych lub resortowych. W olsztyńskim środowisku

historyków wychowania również realizowano dwa problemy węzłowe: 1. „Społeczna adaptacja mniejszości narodowych w Polsce w latach 1918–1990” (kierownik doc. dr hab. Iwanicki) (AiM UWM, sygn. 557/54, k. 45); 2. „Wychowawcza rola wiejskiej rodziny polskiej w Wielkim Księstwie Poznańskim w latach 1815–1918” (kierownik dr Kabziński) (AiM UWM, sygn. 816/16, k. 53). Rezultatem tych badań są częściowe opracowania naukowe oraz prace magisterskie.

Zgodnie z programem studiów, w olsztyńskiej szkole wyższej zajęcia dydaktyczne z historii wychowania odbywały się, poczynając od szóstego semestru, w formie seminariów magisterskich. Na przykład w latach 1988–1990 Iwanicki realizował seminarium w wymiarze 120 godzin rocznie (AiM UWM, sygn. 557/54, k. 44). Poza kierownikiem Zakładu, promotorami prac magisterskich z zakresu historii wychowania byli: Kabzińska, Kabziński, Sempioł, Cirut. Prace seminaryjne studentów polegały w głównym stopniu na opracowywaniu monografii przedszkoli, szkół powszechnych/podstawowych, średnich szkół ogólnokształcących i zawodowych, zakładów kształcenia nauczycieli – przeważnie w XX wieku. Przedmiotem rozważań uczyniono też myśl pedagogiczną doby odrodzenia oraz XVIII–XX wieku, np. Stanisława Staszica, Ewarysta Estkowskiego, Bronisława F. Trentowskiego, Sergiusza Hessena, Marii Grzegorzewskiej, Antoniego B. Dobrowolskiego, Piotra Chmielewskiego, Heleny Radlińskiej, Józefa C. Babickiego, Karola Libelta, Aleksandra Kamińskiego, Henryka Rowida, Jana W. Dawida i Antona Makarenki. Badania studentów ukierunkowane były też na ukazanie działalności towarzystw oświatowych na ziemiach polskich pod zaborami oraz placówek kulturalno-oświatowych czy społeczno-politycznych w okresie PRL. Analizowano również twórczość pedagogiczną Bolesława Prusa czy działalność warmińskiej rodziny Pieniężnych oraz nauczycieli katolickich szkół polskich w walce o polskość Warmii i Mazur w pierwszej połowie XX wieku (AiM UWM, Wykaz prac magisterskich). Poza archiwaliami, badania opierano także na źródłach prasowych, głównie czasopismach pedagogicznych, ale też i lokalnej prasie codziennej. Problematyka badawcza podejmowana w ramach seminariów magisterskich, podobnie jak w innych ośrodkach w kraju, była zróżnicowana i skupiała się głównie na wątkach polskich tradycji historyczno-oświatowych (Szybiak 1989: 210).

W latach 1980–1990 zespół badawczy pod kierunkiem Iwanickiego uczestniczył w popularyzacji wiedzy historyczno-oświatowej, m.in. w wojewódzkich seminariach oświatowych. Współpracował też z innymi ośrodkami, zarówno w kraju, jak i zagranicą. Szczególnym wyrazem aktywności naukowo-badawczej była organizacja konferencji naukowej pt. „Organizacja, funkcjonowanie i rozmieszczenie szkolnictwa ogólnokształcącego w Polsce”. Konferencja we współudziale Filii Uniwersytetu Warszawskiego w Białymstoku odbywała się w Olsztynie od 6 do 8 marca 1984 roku, a jednym spośród zaproszonych prelegentów z grona historyków wychowania był Trzebiatowski (AiM UWM, sygn. 848/7, k. 74).

W jednostkach naukowych kierowanych przez Iwanickiego znacznym osiągnięciem w rozwoju pedagogiki, a tym samym i historii wychowania, były habilitacje i doktoraty własnej kadry pedagogicznej. Stopień doktora habilitowanego otrzymał sam Iwanicki (1984), zaś doktora nauk humanistycznych: Jan Rozłucki (1983, Warszawa), Romana Żarek (1984, Gdańsk), Henryk Cirut (1986, Moskwa) i Maria J. Żmichrowska (1987, Gdańsk). Ze względu na brak uprawnień akademickich, stopnie naukowe uzyskano poza macierzystą uczelnią.

Iwanicki jako kierownik Zakładu aktywnie uczestniczył w kształceniu młodej kadry naukowej. Z powodu niedoborów samodzielnych pracowników młodzi adepci nauki brali udział w seminariach naukowych poza macierzystą uczelnią. Badacze z Olsztyna najczęściej uczestniczyli w seminariach doktorskich z zakresu historii wychowania prowadzonych przez UW, UG, UMK. Iwanicki, mając na uwadze taki stan rzeczy, postulował zorganizowanie seminarium doktorskiego i możliwość otwierania przewodów doktorskich w Olsztynie. Podobnie jak Łempicki¹ (Łempicki 1938: 18), upatrywał ważną rolę i wartość historyczno-oświatowych badań regionalnych, uzasadniając tym samym zasadność prowadzenia seminarium doktorskiego, którego uczestnicy mogliby wykorzystywać miejscowe źródła

---

1 Stanisław Łempicki podczas przemówienia wygłoszonego 27 listopada 1937 roku w UJK na wspólnym zebraniu Oddziału Lwowskiego Polskiego Towarzystwa Historycznego i Ogniska Metodycznego Historii we Lwowie zachęcał do opracowywania m.in. monografii nie tylko poszczególnych szkół, ale i historii szkolnictwa danej miejscowości, instytucji kulturalnych, biografii osobistości zasłużonych dla danej miejscowości.

archiwalne związane z regionalną problematyką naukowo-badawczą. Po uzyskaniu habilitacji prowadził seminaria doktoranckie z zakresu historii wychowania. Uczestnikami seminarium doktorskiego pod kierunkiem Iwanickiego byli: mgr Władysław Kozubel (nauczyciel), mgr Igor Hrywna (asystent ART w Olsztynie), mgr Ewa Brodacka-Adamowicz (WSR-P w Siedlcach) (AiM UWM, sygn. 557/54, k. 44–46). Pod opieką merytoryczną Iwanickiego sukcesem zakończył się przewód doktorski mgra Kozubla. Podstawą do uzyskania stopnia naukowego stała się dysertacja pt. „Oświata i szkolnictwo ukraińskie w Polsce w latach 1944–1984”. Postępowanie awansowe zakończyło się na Wydziale Pedagogicznym UW w 1991 roku (por. https://nauka-polska.pl/#/profile/scientist?id=70713&_k=rsf73x [dostęp: 10.03.2022]).

Do olsztyńskiej szkoły Iwanickiego zaliczyć trzeba współczesnych historyków wychowania, m.in. Aldonę Zakrzewską. Jest ona pierwszym pedagogiem przygotowywanym przez Iwanickiego, który otrzymał stopień doktora z zakresu historii wychowania po nabyciu uprawnień akademickich przez Wydział Pedagogiki i Wychowania Artystycznego UWM w Olsztynie. Obrona pracy doktorskiej pt. „Wychowanie obywatelskie młodzieży Związku Strzeleckiego w Polsce (1919–1939)” odbyła się 22 września 2004 roku (Ostrouch-Kamińska, Pulińska, Radziszewska 2019: 139). Uroczysta promocja miała miejsce w czerwcu następnego roku podczas Święta Uniwersytetu. Z tej okazji Iwanicki odwiedził Olsztyn. Było to ostatnie spotkanie Iwanickiego ze środowiskiem naukowym w grodzie nad Łyną.

Zakończenie

O roli Iwanickiego w rozwoju historii wychowania w olsztyńskiej szkole pedagogicznej decydowały zainteresowania naukowe, jak i pełnione funkcje dziekana Wydziału Pedagogicznego oraz kierownika, poczynając od Zakładu Historii i Teorii Wychowania przez Zakład Historii Oświaty, Kultury i Wychowania po Zakład Historii Wychowania. Zarysowane w ten sposób instytucjonalne struktury historii oświaty i wychowania stworzyły i nadal tworzą, pomimo zmieniających się tendencji (Grabowska-Pieńkosz, Falkowska 2020), odpowiednie warunki do uniwersyteckiego kształcenia pedagogów z zakresu

historii wychowania oraz analizowania wzbogaconych i zróżnicowanych problemów badawczych w tej subdyscyplinie pedagogicznej.

W całym okresie pobytu służbowego Iwanickiego w Olsztynie jego aktywność zawodowa koncentrowała się wokół realizacji i udoskonalania procesu kształcenia historii wychowania i wspomagającej jej pedagogiki porównawczej na różnych kierunkach pedagogicznych oraz prowadzenia działalności naukowo-badawczej w uczelni, podobnie jak i w innych wyższych szkołach pedagogicznych, ściśle nastawionej na rozwój nauk pedagogicznych, w tym również historii wychowania jako subdyscypliny pedagogicznej.

Przygotowanie pedagogiczne, ale też i doświadczenie w prowadzeniu badań historyczno-oświatowych, jakie Iwanicki wyniósł z naukowych ośrodków w Gdańsku i Siedlcach, z pewnością wpłynęły na pozytywne oceny jego osoby jako organizatora zaangażowanego w proces kształtowania naukowego oblicza historii wychowania w środowisku olsztyńskim. Nie tylko kształcił studentów, ale i również młode pokolenie badaczy, ukazując perspektywy ich rozwoju.

Iwanicki w historii uczelni zapisał się jako osoba znacząca, co oddają słowa rektora Zbigniewa Jabłonowskiego: „Pragnę niniejszym w imieniu własnym i Senatu Akademickiego WSP w Olsztynie wyrazić Panu serdeczne podziękowania za owocną dla uczelni pracę na Wydziale Pedagogicznym WSP w Olsztynie, m.in. na stanowiskach dziekana wydziału oraz kierownika Zakładu Historii Wychowania. Wieloletnia działalność dydaktyczna, naukowa i administracyjna w pełni przyczyniła się do podniesienia poziomu nauczania i wzrostu prestiżu Wydziału Pedagogicznego w Uczelni” (AiM UWM, sygn. 557/54, k. 119).

Reasumując, nie sposób nie przywołać jeszcze jednej osoby w pewien sposób łączącej obu lwowiaków – Łempickiego i Iwanickiego, a mianowicie Wojciecha Kętrzyńskiego. O ile Łempicki pod okiem Kętrzyńskiego kształtował w Ossolineum swoją naukową postawę, o tyle Iwanicki przez 10 lat aktywnie działał w Olsztynie, w którym więziono Kętrzyńskiego, ale też na wzór Kętrzyńskiego – obrońcy polskośći Warmii i Mazur – prowadził regionalne badania naukowe popularyzujące m.in. dzieje polskich szkół w Prusach Wschodnich.

Bibliografia

Archiwalia

Archiwum i Muzeum Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie (AiM UWM), Zespół WSP:

- Akta osobowe, Iwanicki Mieczysław, sygn. 557/54, Kwestionariusz osobowy, 1980, k. 2.
- Akta osobowe, Iwanicki Mieczysław, sygn. 557/54, Życiorys, Warszawa 24.09.1980, k. 3.
- Akta osobowe, Iwanicki Mieczysław, sygn. 557/54, Życiorys naukowy, Warszawa 24.09.1980, k. 4–6.
- Akta osobowe, Iwanicki Mieczysław, sygn. 557/54, Wykaz osiągnięć w pracy naukowo-badawczej, Siedlce 23.09.1980, k. 8–9.
- Akta osobowe, Iwanicki Mieczysław, sygn. 557/54, Zaświadczenie, Kraków, 14.03.1980, k. 12.
- Akta osobowe, Iwanicki Mieczysław, sygn. 557/54, Wniosek opisowy o powołanie na stanowisko docenta etatowego, 1981, k. 22.
- Akta osobowe, Iwanicki Mieczysław, sygn. 557/54, Świadcstwo pracy, Olsztyn 18.10.1980, k. 35.
- Akta osobowe, Iwanicki Mieczysław, sygn. 557/54, Dyplom (odpis), Warszawa 16.01.1985, k. 36.
- Akta osobowe, Iwanicki Mieczysław, sygn. 557/54, Wniosek o nadanie orderu – odznaczenia, 15.03.1984, k. 37.
- Akta osobowe, Iwanicki Mieczysław, sygn. 557/54, Powołanie na funkcję kierownika Zakładu Historii Wychowania, 17.03.1987, k. 43.
- Akta osobowe, Iwanicki Mieczysław, sygn. 557/54, Arkusze oceny działalności nauczyciela akademickiego w roku akademickim 1988/89, 1989/90, k. 44–46.
- Akta osobowe, Iwanicki Mieczysław, sygn. 557/54, Pismo rektora WSP do doc. dr. Mieczysława Iwanickiego, Olsztyn 28.09.1982, k. 67.
- Akta osobowe, Iwanicki Mieczysław, sygn. 557/54, Pismo Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego do dr. hab. Mieczysława Iwanickiego, Warszawa 17.09.1985, k. 84.
- Akta osobowe, Iwanicki Mieczysław, sygn. 557/54, Pismo doc. dr. hab. Mieczysława Iwanickiego do dziekana Wydziału Pedagogicznego doc. dr. Andrzeja Rutkowskiego, Olsztyn 23.06.1987, k. 98.
- Akta osobowe, Iwanicki Mieczysław, sygn. 557/54, Pismo rektora WSR-P w Siedlcach do rektora WSP w Olsztynie, Siedlce 30.12.1990, k. 108.
- Akta osobowe, Iwanicki Mieczysław, sygn. 557/54, Pismo p.o. rektora Zbigniewa Jabłonowskiego do doc. dr. hab. M. Iwanickiego, Olsztyn 06.08.1990, k. 119.
- Teczka: Plany wydawnicze, naukowe, współpracy z zagranicą 1986–1991, sygn. 816/16, Plan Badań Naukowych Zakładu Historii Oświaty, Kultury i Wychowania na rok 1987, Olsztyn, 23.09.1987, k. 53.

- Teczka: Badania naukowe 1982–1986, sygn. 848/7, Konferencja naukowa, Olsztyn, 6–8.03.1984, k. 74.
- Wykaz prac magisterskich Wydziału Pedagogicznego Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Olsztynie, zeszyt pierwszy, drugi [b.p.].

Źródła drukowane

Uchwała Sejmu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z dnia 13 października 1973 r. w sprawie systemu edukacji narodowej. Dz.U. 1973, nr 44, poz. 260.

Opracowania

- Bobryk A., Bobryk A., Cholewka H. i in. (2014). *Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach. Historia i teraźniejszość*, Siedlce: Wydawnictwo UP-H w Siedlcach.
- Gawinek Z., Parkasiewicz J. (oprac.) (1985). *Skład osobowy Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Olsztynie*, Olsztyn: Wydawnictwo WSP.
- Gąsiorowski A., Kicowska A. (2000). *Badania z zakresu historii wychowania w Uniwersytecie Warmińsko-Mazurskim w Olsztynie*, „Biuletyn Historii Wychowania”, nr 11–12, s. 61–62.
- Górniewicz J., Pulińska U., Radziszewska M. (2018). *Od Wyższej Szkoły Nauczycielskiej do Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego. Przyczynki do dziejów akademickiego środowiska pedagogicznego w Olsztynie*, Olsztyn: Wydawnictwo UWM, s. 79–158.
- Grabowska-Pieńkosz D., Falkowska J. (2020). *Współczesne tendencje w nauczaniu historii wychowania w wybranych ośrodkach akademickich*, „Studia Paedagogica Ignatiana”, t. 23, nr 2, s. 95–109.
- Gryciuk F. (1989). *XX lat Wyższej Szkoły Rolniczo-Pedagogicznej w Siedlcach*, Siedlce: Wydawnictwo WSR-P.
- Grzybowski R. (2008). *Pięćdziesięciolecie gdańskiej historii wychowania*, „Biuletyn Historii Wychowania”, nr 24, s. 139–164.
- Iwanicki M. (1975). *Oświata i szkolnictwo ukraińskie w Polsce w latach 1918–1939*, Siedlce: Wydawnictwo WSP.
- Iwanicki M. (1984). *Spółeczna działalność pozaszkolna nauczycieli szkół powszechnych w Polsce w latach 1918–1939*, Olsztyn: Wydawnictwo WSP.
- Kula E., Pękowska M. (2014). *Wystawy, sympozja i konferencje naukowe poświęcone jubileuszowi 200-lecia Komisji Edukacji Narodowej*, [w:] K. Dor-mus, B. Popiołek, A. Chłosta-Sikorska, R. Ślęczka (red.), *Komisja Edukacji Narodowej. Kontekst historyczno-pedagogiczny*, Kraków: Wydawnictwo Wydziału Pedagogicznego Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej, s. 448–456.

- Łempicki S. (1938). *Nauczycielstwo a Polskie Towarzystwo Historyczne*. Słowo wstępne dra Tadeusza Kupczyńskiego, kuratora Okr. Szkolnego Lwowski, Lwów: Wydawnictwo Polskie Towarzystwo Historyczne.
- Meissner A., Ślęczka R. (2021). *Współcześni twórcy historii wychowania. Z badań nad historią wychowania jako dyscypliną naukową*, „Przegląd Historyczno-Oświatowy”, nr 1–2, s. 60–89.
- Mokrzecki L. (1998). *Współczesne kierunki badań nad dziejami oświaty i nauki w środowisku gdańskim i ich najnowsze wyniki*, [w:] T. Gumuła, J. Krasuski, S. Majewski (red.), *Historia wychowania w XX wieku. Dorobek i perspektywy*, Kielce: Wydawnictwo i Zakład Poligrafii Instytutu Technologii Eksploatacji, s. 515–525.
- Ostrouch-Kamińska J., Pulińska U., Radziszewska M. (red.) (2019). *50 lat olsztyńskiej pedagogiki. Księga jubileuszowa*, Olsztyn: Wydawnictwo UWM, s. 137–158.
- Pulińska U., Radziszewska M. (2019). *50 lat olsztyńskiej pedagogiki. Narodziny – konteksty – wyzwania*, Olsztyn: Wydawnictwo UWM, s. 29–65.
- Radziszewska M. (2019). *Wydział Nauk Społecznych w dwudziestoleciu Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie*, [w:] J. Górniewicz (red.), *Pedagogika szkoły wyższej w drugiej dekadzie XXI wieku. Drogi od klasycznej ortodoksji do postkultury*, Olsztyn: Wydawnictwo UWM, s. 71–82.
- Szulakiewicz W. (2006). *Historia oświaty i wychowania w Polsce 1944–1956*, Kraków: Wydawnictwo WAM.
- Szulakiewicz W. (2012). *Stanisław Łempicki (1886–1947). Twórca łowoskiej szkoły historii wychowania*, Toruń: Wydawnictwo Naukowe UMK.
- Szybiak I. (1989). *Aktualna sytuacja w nauczaniu historii wychowania w Polsce*, „Rozprawy z Dziejów Oświaty”, t. 32, s. 205–211.
- Wróblewska T. (1998). *Życie i twórczość profesora Kazimierza Kubika*, [w:] T. Gumuła, J. Krasuski, S. Majewski (red.), *Historia wychowania w XX wieku. Dorobek i perspektywy*, Kielce: Wydawnictwo i Zakład Poligrafii Instytutu Technologii Eksploatacji, s. 129–140.
- Zienkiewicz T., Brzeska-Smerek T., Konieczna D., Świątkowski R. (red.) (1989). *XX lat Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Olsztynie*, Olsztyn: Wydawnictwo WSP.

Netografia

- https://nauka-polska.pl/#/profile/scientist?id=70713&_k=rsf73x [dostęp: 08.03.2022].
- <https://www.uph.edu.pl/uniwersytet/o-uniwersytecie/historia-uczelnin?view=article&id=4788:medale-uph&catid=81:o-uczelnin> [dostęp: 10.03.2022].

ADRES DO KORESPONDENCJI

Dr Maria Radziszewska
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie
Instytut Nauk Pedagogicznych
e-mail: maria.radziszewska@uwm.edu.pl